

Nr 2.

Ankom till riksdagens kansli den 18 april 1925 kl. 10 f. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åstadkommande av en organisation för handläggning av sociala jordärenden.

Uti en inom första kammaren väckt motion, nr 169, har herr *Lindhagen* med instämmande beträffande motionens yrkande av herrar *Luterkort, Walles, Asplund, Alexius Björkman, Ström* och *Carl E. Eriksson* hemställt, att riksdagen ville anhålla hos regeringen om ett övervägande och förslag till en ändamålsenlig och ekonomiskt överkomlig organisation för sociala jordärenden.

Enahanda yrkande har framställts uti en inom andra kammaren väckt motion, nr 174, av herrar *Pettersson* i Hällbacken, *Månsson* i Hagaström, *Jonsson* i Eskilstuna, *Pettersson* i Köping, *Sundström, Brännberg, Hedvall, Olsson* i Rödningberg, *Molander, Englund, Fast, Lindberg, Västberg, Wagnsson, Venerström, Granath, Ward, Hallén, Högström, Andersson* i Falkenberg och *Norling* i Lesjöfors.

Motionerna, vilka hänvisats till lagutskott och överlämnats till andra lagutskottet, hava sedermera enligt överenskommelse mellan sistnämnda utskott och jordbruksutskottet hänskjutits till behandling i sammansatt andra lag- och jordbruksutskott.

Gällande statlig organisation för jordfrågor. Centralförvaltningen av statens domäner handhaves av *domänstyrelsen*, under vilkens överinseende *skogsstaten* utövar den lokala skogsförvaltningen, däri inbegripet upplåtelse av s. k. odlingslägenheter. Den lokala befattningen med kronans jordbruksfastigheter jämte bestyren med upplåtelse av egnahemslägenheter från dessa tillkomma *länsstyrelserna* med biträde i flertalet län av *domänintendenter*. Kolonisationen å kronoparkerna i norra Sverige har hittills handhafsats av *statens kolonisationsnämnd*. I proposition nr 90 till årets riksdag föreslås för denna verksamhet *kolonisationsnämnder* i de sex nordligaste länen. Förvaltningen av den ecklesiastiska jorden handhaves i vad angår den huvudsakliga skogsmarken av *skogsstaten* samt i

övrigt av länsstyrelserna och domkapitlen. För den tekniska jordbruksvården å enskild jord är *lantbruksstyrelsen* centralorgan. Förmedlare mellan staten och länen i flertalet lantushållningsfrågor äro *hushållningssällskapen*, under vilka underavdelningar inrättas inom varje socken eller annat motsvarande område. För handhavandet av egnahemslåne- och jordförmedlingsverksamhet utser varje sällskap en *egnahemsnämnd*, som biträdes av *sockenombud*. Den centrala ledningen av egnahemsrörelsen är förlagd till *jordbruksdepartementets egnahemsbyrå*. Uppsikt enligt lagen den 25 juni 1909 angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland, Dalarna och Värmland utövas inom varje län av en *jordbrukskommission*, vars ledamöter utses av Konungen. För att biträda nyttjanderättshavare i frågor, som beröra den s. k. ensittarlagen, förordnar varje länsstyrelse lämplig person.

Jordkommissionen har i sitt den 11 november 1922 avgivna betänkande del IV upptagit frågan om en enhetlig organisation för jordfrågan till övervägande i samband med av kommissionen avgivna tvenne förslag angående lagstiftning för anskaffande av jord för bildande av nya jordbruk. Det förslag, som betecknats såsom nr 1, innehåller även ett *förslag till lag om en statsorganisation för sociala jordfrågor*.

Jordkommissionen.

I motiven till detta lagförslag framhålles, att förslaget om statsåtgärder för bildande av nya jordbruk förutsätter en särskild organisation samt att flera andra sociala jordfrågor stode på dagordningen, vilka ställde anspråk på organisation. Ansatser till splittring på jordfrågans område hade uppkommit, som äventyrade att icke blott skapa olika villkor för samma ändamål utan även belasta statsverket med flera organisationer, som arbetade efter olika grundsatser, oberoende av varandra, och föranledande ökade kostnader.

Enligt förslaget skulle för en enhetlig och verkningsfull handläggning av jordfrågor, som vore av social betydelse, finnas en av staten inrättad och ledd organisation, grundad på en sammanfattning och utbyggnad av redan tillkomna anstalter. Högsta ledningen skulle utövas av *centralstyrelsen för sociala jordfrågor* med uppgift att representera enhetligheten i arbetet, att taga de ledande initiativen och utöva inspektion över läns- och kommunorganen. Styrelsen skulle ock utgöra instans för vissa besvärsmål. Inom varje län skulle finnas en *jordkommission*, företrädande det praktiska initiativtagandet på orterna och det omtänksamma verkställande arbetet därstädes samt med uppgift att lämna allmänheten råd och upplysningar. Inom varje kommun skulle i mån av behov finnas en *jordkommitté* med åliggande att uti frågor, som berörde jord inom dess verksamhetsområde, medverka vid utförandet av jordkommissionens uppgift. Kommittén skulle med uppmärksamhet följa de angelägenheter, som berördes av statens ifrågavarande verksamhet, skyndsamt bereda ingivna eller remitterade framställningar, tillmötesgå allmänheten med råd och upplysningar samt själv taga initiativ. Om jordkommitté ej inrättades, skulle kommunalnämnden vara jordkommitté. Till medlemmar i de olika organen borde endast utses personer, som kunde antagas äga erforderlig erfarenhet samt håg och förståelse för jordfrågorna.

Vid 1924 års riksdag väcktes två likalydande motioner, nr 98 i första kammaren av herr Lindhagen m. fl. och nr 179 i andra kammaren av herr Johansson i Uppmälby m. fl., vari yrkades, att riksdagen måtte i skrivelse

1924 års riksdag.

hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt för riksdagen framlägga förslag till en för handläggning av de sociala jordärendena lämpad organisation.

I över motionerna avgivet utlåtande, nr 41, framhöll andra lagutskottet i huvudsak följande:

För den uppsikt, som en lagstiftning angående vanhävd av jord förutsatte, erfordrades organ i orterna. I samband med spørsmålet om förbättrad arrendelagstiftning för vissa grupper av nyttjanderättshavare torde frågan om det praktiska organiserandet av den hjälp, statsmakterna avsåge att skänka genom lagstiftningen, tränga till sin lösning. Därest en lagstiftning, som riktade sig mot bulvanförhållanden i fråga om fast egendom, skulle erhålla önskvärd effektivitet, krävdes givetvis framför allt, att uppsökandet och beivrandet av bulvanskap, som även borde avse äldre sådana, anförtröddes åt en myndighet, som med intresse för saken förenade god kännedom om fastighetsförhållandena inom orten. Även tillämpningen av ensittarlagen krävde ostridigt, icke minst ifall den ytterligare utvidgades, en bättre tillsyn, än som nu komme den till del.

De uppgifter, som sålunda kunde ifrågakomma, syntes stå i det inbördes samband, att de icke lämpligen kunde anförtrös åt olika organ. Följden torde eljest lätt kunna bliva en splittring, varigenom resultatet äventyrades och kostnaderna för statsverket ökades. Huru denna organisation borde anordnas, vore beroende av det resultat en blivande fortsatt utredning av de olika lagstiftningsspörsmålen kunde giva, vadan riktlinjer icke för det dåvarande kunde uppdragas. Utskottet ville endast framhålla, att starka skäl talade för, att jordfrågorna gäves en central ledning, som möjliggjorde enhetlighet i deras behandling.

Erfordrades för omförmälda frågor en enhetlig organisation, borde jämväl tagas under övervägande, huruvida icke därunder borde i större eller mindre omfattning hänföras även övriga spørsmål, som innefattades under benämningen den sociala jordfrågan, såsom statens kolonisationsverksamhet samt tilläventyrs jämväl jordförmedlingen och egnahemslånerörelsen. Utskottet ville dock ej taga ståndpunkt till frågan, huruvida jordförmedlingen och egnahemslånefrågan borde fortfarande i organisationsavseende avskiljas från de övriga sociala jordfrågorna, vilket på många håll ansåges tillrådligast.

Att i fråga om statens hela verksamhet på detta område vunnes större enhet, målmedvetenhet och planmässighet, måste emellertid givetvis i hög grad verka befrämjande för resultatet. Det dubbelarbete, som med frågornas nuvarande splittring å olika organ vore i viss mån ofrånkomligt, borde ock i huvudsak undvikas. En inskränkning av de kostnader, som statsverket för det dåvarande måste vidkännas för de skilda organisationerna, syntes möjligen också genom ett sammanförande av frågorna kunna förväntas.

Även från allmänhetens synpunkt måste det vara välkommet, att de svårigheter och olägenheter, som frågornas splittring å olika organ medförde för menige man, undanröjdes genom deras sammanförande i görligaste mån under en enhetlig organisation.

Slutligen finge icke förbises, att det i varje fall ej kunde undgås, att för de nya sociala jordlagar, som även enligt utskottets förmenande borde tillkomma, en organisation krävdes för deras tillämpning. Möjligheten av dessa organisationers inpassning i ett enhetligt och planmässigt system kunde ej vara annat än ett framstående önskemål.

Syntes sålunda stora fördelar i olika avseenden stå att vinna genom ett dylikt sammanförande av frågorna, torde det emellertid ingalunda böra för-

bises, att därmed även vore förenade åtskilliga vanskligheter. Det närmare bedömandet av de olika synpunkter, som härvid kunde göra sig gällande, kunde icke äga rum annat än i samband med det eventuella framläggandet av de lagförslag, som av utskottet förordats till antagande. Utskottet vore emellertid fullt enigt med jordkommissionen därutinnan, att en nyorganisation endast borde planläggas såsom en sammanfattning och utbyggnad av de nuvarande organisationerna.

Andra lagutskottet hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under överbärande behovet och lämpligheten av en för sociala jordärenden lämpad organisation samt för riksdagen framlägga de förslag, som härutinnan kunde erfordras.

Reservation anmäldes av herrar Bror Petrén, greve Spens, Lundell och Magnusson i Skövde, vilka ansågo, att utskottet bort hemställa, att motionerna ej skulle till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I första kammaren avsågs utskottets hemställan med 52 röster mot 37, medan andra kammaren antog skrivelseförslaget med 91 röster mot 84. Frågan hade alltså förfallit.

Såsom stöd för hemställan i nu förevarande motioner har motionären i första kammaren anfört följande:

*Motive-
ringen till
förevarande
motioner.*

»I jordfrågan är det som bekant ej nog med planer och lagstiftning om grundsatser. Det kräves också en tillämpning, vilket för mycket förbises. En god tillämpning förutsätter en besjälad nitälskan, som ej grumlas av en motstridig intressemiljö, en praktisk arbetsordning och slutligen penningar. Den förstnämnda förutsättningen är på visst sätt den viktigaste, ty utan den båta de andra icke så synnerligen mycket.

Egnahemsrörelsen, vilken huvudsakligen sysslar med uppdelning av större jordegendomar och förmedling av försäljning utav småbruk, har redan en genomförd organisation, som dock står under konstant revision. Det kan väl icke bestridas, att även övriga sociala jordfrågor behöva en organisatorisk omtanke, sedan deras berättigande blivit fastslaget. Ansatser till en sådan organisation finnas redan i de norrländska jordbrukskommissionerna jämte andra förberedande institutioner. De sociala frågor, som för närvarande stå på regeringens dagordning, såsom ensittarlagen, arrende-, vanhävds- och förbudslag för hela riket ävensom skifteslagstiftningen, kunna icke träda i tillämpning utan vidtagande av särskilda mått och steg för ändamålet. Detsamma gäller i hög grad om de i — — — motionerna nr 162—168 — — — berörda jordfrågorna.

I allmänhet kan sägas, att de svenska organisationsformerna i jord- och skogsangelägenheter äro mer eller mindre byggda på den principen, att det skall finnas en centralledning, att därunder för varje län inrättas en förmedlande underledning för länet och att slutligen inom socknarna anlitas redan befintliga eller organiserade nya organ, vilka stå såsom de närmaste målsmännen för behoven uti orterna och de verkliga förhållandena. Alla förslag av skilda kommittéer under senare tider sedan långt tillbaka, officiella såväl som enskilda, uttala sig i samma riktning, många av övertygelse förmodligen, andra kanske företrädesvis av tradition. Även riksdagen har vid skilda tillfällen mer eller mindre genom uttalanden och beslut bidragit till utstakandet av en sådan utveckling.

Jordkommissionen har icke heller kunnat undgå att inlåta sig på denna huvudfråga. Denna har efter närmare undersökning förordat en organisation, lagd i huvudsak efter de traditionella riktlinjerna, och den har sökt giva ett uttryck för sina tankar genom att sammanföra dem i form av ett utkast till lag om en statsorganisation för sociala jordfrågor. Detta utkast vidfogas härvid upplysningsvis såsom bilaga.

Det är lätt att framställa anspråk på en organisation för sociala jordfrågor. Den bör naturligtvis vara effektiv, enhetlig, praktisk och smidig, folklig och välvillig samt på samma gång och icke minst så billig som möjligt. Svarare är att förverkliga ett sådant ideal. Jordkommissionen trodde, att man skulle kunna organisera och påbygga de nuvarande framskridna eller famlande organisationsformerna och på det sättet komma längst mot det nyss angivna önskemålet. Något hinder finns ju å andra sidan icke att experimentera med olika organisationer. Egnahemsrörelsen kan ju således, om man så vill, försöksvis bibehålla sin nuvarande läggning och övriga angelägenheter organiseras för sig och helst i enhetligt samband, ty en mängd splittrade former kan väl ej innebära en god lösning.

En sak, som kan vara att tänka på såsom förenklande och förbilligande av apparaten, är Finlands föredöme. Där finnes en stark överorganisation för kolonisationsverksamheten och vad därmed äger sammanhang uti huvudstaden. Denna samverkar direkt med socknarna och deras organisationer utan förmedling av några länsorganisationer.

Man må nu ha vilka intressen, meningar och förhoppningar som helst. Saken måste ändå upptagas till övervägande och leda till något förståndigt.

*Utskottets
yttrande.*

Utskottet kan ansluta sig till vad andra lagutskottet hemställde i förenämnda yttrande nr 41 vid 1924 års riksdag. Det torde nämligen vara önskvärt, att ett övervägande kommer till stånd om behovet liksom om lämpligheten av en för de sociala jordärendena lämpad organisation. I den mån lagstiftningen beträffande dessa frågor utvidgas, torde det vara ofrånkomligt, att uppmärksamhet även ägnas spörsmålet om den organisation, som må erfordras för åtgärdernas ändamålsenliga genomförande och beredande av effektivitet åt lagarna. Till innevarande års riksdag hava flera nya förslag framlagts berörande den sociala jordfrågan, varjämte ytterligare utredningar pågå eller av riksdagen begärts. Bland annat må erinras om Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 90 angående kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna, vari ifrågasättes införande av en helt ny organisationsform genom särskilda kolonisationsnämnder i de sex nordligaste länen. Därest den av utskottet i särskilt utlåtande nr 1 ifrågasatta utredningen rörande rikets kolonisation må komma att leda till resultat, torde ytterligare anledning uppstå att nogsamt överväga sammanhanget mellan hithörande och närbesläktade organisationsanordningar.

Det synes följaktligen vara av vikt, att frågan om de sociala jordärendenas offentliga handläggning snarast göres till föremål för utredning i syfte att förebygga onödig, dyrbar och åtgärdernas effektivitet skadande splittring. Utan att i övrigt vilja uppdraga några närmare riktlinjer för en dylik utredning, vill utskottet dock betona, att det icke torde vara önskvärt att för berörda frågor handläggning få tillskapat något nytt centralt ämbetsverk.

Starka skäl synas också tala för, att egnahemsrörelsen, åtminstone tills vidare, i huvudsak bibehålles vid sin nuvarande organisation.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 169 och II: 174 måtte i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande behovet och lämpligheten av en för sociala jordärenden lämpad organisation samt för riksdagen framlägga de förslag, som härutinnan kunna erfordras.

Stockholm den 17 april 1925.

På sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets vägnar:

PAUL HELLSTRÖM.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Hellström, Linder, Bror Petrén, greve Spens, Lindhagen, Sederholm, Andersson** i Fältenborg och *Luterkort*;

från andra kammaren: herrar *Hagman, Hage, Magnusson* i Skövde, *Ödström, Sjöblom, Hedlund* i Häste, *Björk* och *Johansson* i Hallagården

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Sederholm*, vilken, med instämmande av herrar *Bror Petrén, greve Spens, Andersson* i Fältenborg, *Magnusson* i Skövde, *Ödström, Hedlund* i Häste och *Johansson* i Hallagården, yrkat, att utskottets yttrande bort erhålla följande avfattning:

»Det är givet, att i samma mån som lagstiftningsåtgärder vidtagas, avsedda att påverka eller leda formerna för jordbesittningen och jordens tillgodogörande i viss riktning, vissa organ äro av nöden för att förläna en sådan lagstiftning nödig effektivitet. Så hava hushållningssällskapen genom sina egnahemsnämnder att handhava den av staten understödda egnahemsverksamheten, ägodelningsrätterna och lantmäterikåren skifteslagstiftningen o. s. v.

Det synes utskottet likaledes påtagligt, att, i samma mån som lagstiftningen på hithörande områden för sin tillämpning kräver organ utöver redan befintliga, ett naturligt och ofrånkomligt komplement till en sådan lagstiftning måste vara att tillskapa sådana, eventuellt att omorganisera eller komplettera redan befintliga. Givetvis måste vid en dylik organisations genomförande tillses, att — kanske bättre än som nu är fallet — likartade uppgifter samlas hos samma organ liksom ock att nödig samverkan mellan olika

Bihang till riksdagens protokoll 1925. 9 saml. 3 avd. 1 häft. (Nr 1—2). 2

sådana äger rum i fråga om uppgifter, som ligga nära eller ingripa i varandra. Även dessa synpunkters beaktande sammanhånga direkt med själva lagstiftningen.

Däremot kan ej utskottet dela motionärernas uppfattning angående lämpligheten att till ett bestämt stats- resp. ortsorgan sammanföra handhavandet av alla frågor, som kunna inbegripas under benämningen: sociala jordfrågor. Själva detta begrepp är åtminstone ännu synnerligen svävande. Det torde visserligen i sig innesluta alla jordfrågor, som hava en större eller mindre 'social' innebörd, men är i övrigt av synnerligen skiftande innehåll, vilket medför, att dit hänförliga ärenden ofta kräva vitt skilda förutsättningar av de personer, som skola handhava dem. Att då tillskapa särskilda stats- och ortsorgan för handläggning av samtliga eller flertalet av dessa ärenden, torde icke vara ändamålsenligt.

Det är möjligt att, om och i den mån en utvidgad social jordlagstiftning kommer till stånd, viss om- eller nyorganisation av för dess genomförande erforderliga organ kan bliva av nöden. Men det synes utskottet riktigast, att åtgärder härför då organiskt få växa fram ur det vid varje tidpunkt förefintliga behovet och att icke en organisation tillskapas, innan man ännu känner, vilka uppgifter den skall hava att fylla.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att motionerna I: 169 och II: 174 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»